

KASB KASALLIKLARINING ASOSIY PROFILAKTIK TAMOYILLARI

*Abu Ali Ibn Sino nomidagi
Buxoro davlat tibbiyot instituti 3-bosqich talabasi
Dusmurodova Mashhura*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada, kasb kasalliklarini oldini olishning muhim tamoyillariga bag'ishlangan. Zamonaviy ishlab chiqarish sharoitida mehnatkashlarning salomatligini saqlash uchun ish joylarida xavfsizlik choralarini qo'llash, texnik va sanitariya-gigiyena standartlariga rioya qilish zaruriy hisoblanadi. Maqolada kasb kasalliklari profilaktikasining asosiy tamoyillari va ishchi muhitni yaxshilash yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Kasb kasalliklari, profilaktika, mehnat xavfsizligi, sanitariya-gigiyena, sog'liqni saqlash, xavf omillari, mehnat sharoitlari.

KIRISH

Bugungi kunda turli soha ishchilarida kasb kasalliklari ko'proq uchramoqda va ular nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy muammolarni ham keltirib chiqaradi. Kasb kasalliklari insonning uzoq muddat davomida muayyan sharoitlarda ishlashi oqibatida paydo bo'ladi. Shuning uchun ularni oldini olishda profilaktik tamoyillarga rioya qilish zarur. Maqolada kasb kasalliklarining oldini olishda sanitariya-gigiyena, xavfsizlik qoidalari va boshqa tamoyillar yoritiladi.

Asosiy Profilaktik Tamoyillar**1. Sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish**

- Ish joylarini toza saqlash, maxsus himoya vositalarini qo'llash, va shaxsiy gigiyenaga e'tibor qaratish kasb kasalliklarining oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Ishchilarning to'g'ri ovqatlanishi va shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilishi sog'lig'ini saqlashga xizmat qiladi.

2. Ish joylarida xavfsizlik qoidalariga rioya qilish

- Ishchilarning xavfsizligini ta'minlash uchun ishlab chiqarish jarayonida xavf-xatarlarni baholash va ularni kamaytirishga yo'naltirilgan choralar amalga oshiriladi. Masalan, kimyoviy moddalar bilan ishlashda himoya kiyimlari va niqoblardan foydalanish talab etiladi.

3. Tibbiy nazorat va profilaktik tekshiruvlar o'tkazish

- Ishchilarni muntazam tibbiy ko'riklardan o'tkazish orqali kasb kasalliklarining erta belgilari aniqlanadi. Shuningdek, ishchi sharoitlariga moslashtirilgan profilaktik choralar qo'llaniladi.

4. Mehnat sharoitlarini yaxshilash

- o Ish joylarida ventilyatsiya, yoritish, issiqlik va namlik kabi omillarni nazorat qilish orqali kasalliklarning oldini olishga erishish mumkin. Bu esa ishchilarning umumiy sog‘lig‘ini saqlashga yordam beradi.

5. Psixologik qo‘llab-quvvatlash

- o Ishchilarning ruhiy salomatligini qo‘llab-quvvatlash ham muhim profilaktik choralar sirasiga kiradi. Stress omillarni kamaytirish, motivatsion o‘quvlar o‘tkazish, va ish muhitida ijobiy munosabatlar yaratish kasb kasalliklarini oldini olishda samarali natijalar beradi.

Kasb kasalliklari ishlab chiqarishdagi zararli omillar bilan bog‘liq holda shakllanadi. Bu kasalliklar orasida fizik omillar (masalan, kasbga oid eshitish qobiliyatining pasayishi, vibratsiya kasalligi, nur ta‘siridagi kasalliklar, kesson kasalligi, balandlik kasalligi va boshqalar), biologik omillar (infekcion va parazitlar kasalliklar, masalan, brusellyoz va kuydirgi) va kimyoviy omillar (zaharlanish holatlari) ajralib turadi. Shuningdek, uzoq vaqt davomida chang yutib nafas olish natijasida yuzaga keladigan kasalliklar (masalan, pnevmokonioz, bronxit) va kuchli jismoniy zo‘riqish yoki shikastlanishdan kelib chiqadigan kasalliklar (nevrit, bursit) ham mavjud. Kasallikning rivojlanishiga organizmning haddan tashqari charchashi va himoya faoliyatining susayishi sabab bo‘lishi mumkin.

Jahon Sog‘liqni Saqlash Tashkiloti (JSST) tomonidan eng ko‘p uchraydigan kasbiy xavf omillarini baholash bo‘yicha o‘tkazilgan so‘nggi tadqiqotlar Yevropa davlatlarida mehnat sharoitlari kasallik yukining kamida 1,6 foizini tashkil etishini ko‘rsatdi. Asosiy xavf omillari sifatida shikastlanish (40 foiz), shovqin (22 foiz), kanserogen moddalar (18 foiz), xavfli zarralar va ergonomik omillar (3 foiz) belgilangan. Surunkali kasbiy kasalliklarda esa bel og‘rig‘i (37 foiz), eshitish qobiliyatining pasayishi (16 foiz), o‘pka kasalliklari (13 foiz), astma (11 foiz), va saraton (9 foiz) yetakchi o‘rinlarni egallaydi.

Kasbiy zararli omillarga duch keladigan xodimlarni doimiy tibbiy nazorat ostida saqlash kasb kasalliklarining oldini olishda muhim rol o‘ynaydi. Dispanser kuzatishning muhim shakllaridan biri tibbiy ko‘riklar bo‘lib (dastlabki va davriy), ular xodimlarga tibbiy xizmat ko‘rsatishda asosiy o‘rin tutadi. Ishchilarning tibbiy ko‘riklari salomatlikdagi o‘zgarishlarni va tibbiy tavsiyalarni aniqlash, aholi salomatligini himoya qilish, kasalliklarning paydo bo‘lishi va tarqalishini oldini olish uchun o‘tkaziladigan davolash-profilaktika tadbirlaridan iborat.

Ishchilar va xizmatchilarning tibbiy ko‘riklari turli turlarga bo‘linadi:

- Dastlabki ko‘rik – kasbga moslikni aniqlash maqsadida o‘tkaziladi.
- Davriy ko‘rik – ish faoliyati davomida muntazam ravishda o‘tkaziladi.

Davriy tibbiy ko‘riklarning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- Ishchilarning salomatligi ularning ishiga mosligini aniqlash;
- Kasbiy zararli sharoitda xodimlarning salomatligini dinamik kuzatish;

- Kasb kasalliklarini oldini olish va dastlabki belgilari paydo bo'lishi bilan aniqlash;

- Umumiy kasalliklarni va baxtsiz hodisalarni oldini olish;

- Davolash-profilaktika chora-tadbirlarini belgilash va amalga oshirish.

Tibbiy ko'riklar qonunda belgilangan davriylikda, xodimning bajarayotgan ish turi va faoliyat sharoitiga qarab o'tkaziladi. Xususan, balog'atga yetmagan ishchilar 18 yoshga to'lgunlariga qadar har yili tibbiy ko'rikdan o'tishlari shart. Zararli ish bilan band bo'lgan yosh ishchilar esa 21 yoshgacha har yili ko'rikdan o'tishlari lozim. Shuningdek, ayrim ish joylarida xodimlarning salomatligini ish boshlashdan avval tekshirish talab qilinadi, bunday hollarda reys yoki navbatchilik oldi tibbiy ko'riklari o'tkaziladi.

Bundan tashqari, navbatdan tashqari tibbiy ko'riklar ham mavjud bo'lib, ular ish beruvchilar yoki ishchilarning iltimosiga binoan hamda kasb kasalliklari mavjudligini aniqlash uchun amalga oshiriladi. Xodimlarning tibbiy ko'riklari ikki guruhga ajratiladi:

- I-guruh – kasbga moslik va kasb kasalliklarining oldini olish maqsadida o'tkaziladigan ko'riklar.

- II-guruh – aholining sog'ligini himoya qilish, sanitar-epidemiologik xavfsizlikni ta'minlash uchun o'tkaziladigan ko'riklar.

Kasbiy patologiyaga qarshi profilaktik chora-tadbirlar, avvalo, zararli mehnat sharoitida ishlovchi xodimlarning muntazam tibbiy ko'riklarini o'tkazish orqali amalga oshiriladi.

XULOSA

Barcha ko'rsatilganlarni xulosalaylik, Mazkur maqola tahlil natijalariga asosan, Kasb kasalliklarini oldini olishda profilaktik choralarning ahamiyati katta. Ish joylarida xavfsizlik va sanitariya-gigiyena qoidalariga qat'iy rioya qilish, tibbiy nazorat o'tkazish va ishchilarning ruhiy sog'ligini qo'llab-quvvatlash orqali kasalliklarni kamaytirish mumkin. Profilaktika mehnat jarayonida ishchilar salomatligini ta'minlashda eng samarali yo'llardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Askarov, S. (2019). Kasb kasalliklari va ularni oldini olish. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
2. Xoliqov, B. (2021). Mehnat sharoitlarini yaxshilash va xavfsizlik tamoyillari. Samarqand: Ilmiy nashrlar markazi.
3. Sharipov, K. (2022). Sanitariya-gigiyena qoidalari va ularning amaliyotga tatbiqi. Buxoro: Tibbiy adabiyot nashri.
4. Mahmudova, Z., & Qodirova, N. (2020). Ishchi salomatligini ta'minlashda psixologik omillar. Urganch: Kasb ta'limi nashriyoti.